

Az átmeneti csoport működésének tapasztalatai

1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet a felszabadulás utáni időszakban először hoz létre átmeneti csoportot annak érdekében, hogy a hosszú szabadságvesztést töltő elítélteknél kialakuló személyiségkárosító hatásokat kivédje, és nagyon intenzív neveléssel, kapcsolatépítéssel elősegítse a szabadult beilleszkedését a társadalomba, és fokozatosan felkészítse az önálló életvitelre.

Az átmeneti időszak az elítéltek nevelési folyamatának egy sajátos része, amely pedagógiailag és pszichológiailag eltérést mutat a megelőző nevelési szakasztól, de ugyanakkor szerves folytatása is annak.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásával, illetve az elítéltek személyiségevel, nevelési lehetőségeivel foglalkozó – jobbára külföldi – szakirodalom kiemelt jelentőséget tulajdonít a szabadságvesztés-büntetés személyiségkárosító hatásainak, ezen belül is különösen a hosszú elzárás veszélyeinek.

Sok vizsgálat, felmérés bizonyította, hogy a különféle neurotikus tünetek (szorongás, félelmek, alvászavar, depresszió, sírás, hypochondria, vegetatív zavarok, önbizalomhiány, öngyilkossági gondolatok vagy manifesztáló kísérletek stb.) már három év szabadságvesztés letöltése után jelentkezhetnek.

Egyes szerzők szerint az igen hosszú (8–10 évet is meghaladó) szabadságvesztést töltőknél rohamszerű pánikállapotok, paranoid félelmek, kifejezett testi károsodások, és a lelki egészség hanyatlása is észlelhető.

A büntetésvégrehajtási intézetekben dolgozó orvosok, pszichológusok és nevelők tapasztalatai általában igazolják a szakirodalmi megállapítások valóságát.

A helyzet objektív értékelésénél figyelembe kell venni, hogy a külföldi büntetésvégrehajtási intézetekhez képest nálunk a nevelési légkör a meghatározó, az elítéltek életrendje humánus. – nemcsak kötelezettségeik, de jogaik is vannak –, társadalmilag és egyénileg hasznos munkával foglalkoztatjuk őket.

Emiatt a személyiségkárosodás kevésbé tömegesen és súlyos formában jelentkezik, mint a megtorlást érvényesítő büntetésvégrehajtási rendszerekben.

A mi differenciált végrehajtási rendünkben a fegyház fokozatú elítéltek egy részénél lehet számolni az említett hatásokkal.

Történeti fejlődés

Érdeemes felidézni az intézmény történeti előzményeit, még akkor is, ha a céljában fellelhető hasonlóság ellenére tartalmában, különösen jogpolitikai vonatkozásokban lényeges eltérés van.

Erzsébet angol királynő 1588-ban kiadott törvénye a legveszélyesebb bűnözőket a gyarmatokra deportálta. Először az észak-amerikai gyarmatokra, majd Ausztráliának 1787-beni angol fennhatóság alá jutása után ide szállították az elítélteket, ahol kezdetben nehéz munkát végeztek, majd feltételes szabadságot, végül, kegyelem után, teljes szabadságot kaptak. 1847-ben módosult a szabályozás, mely szerint a büntetés töltése magánelzárással kezdődött, ezt közmunka követte, majd feltételes szabadságra bocsátották az elítélteket. 1857-ben jogszabály végleg eltörölte a deportálást, és a XX. század elejéig a büntető szolgálat intézménye volt életben.

Itt kilenc hónapig magánelzárást töltött az elítélt, majd közmunkafogházba szállították át. A végrehajtás harmadik szakasza a feltételes szabadság volt, amelyre férfiaknál a büntetési idő háromnegyed részének letöltése után – jó magaviselet tanúsítása eredményeként – kerülhetett sor. A feltételes szabadság alatt rendőri felügyelet alatt maradtak, rossz magaviselet esetén – határozatlan időre – visszakérültek a börtönbe.

Az ír rendszer annyiban tért el az angol fokozatos rendszertől, hogy a feltételes szabadság elé beiktatott – a szabad életre való jobb előkészítés érdekében – egy további fokozatot, az úgynevezett közvetítő intézetet. Itt az elítéltek már félig szabad emberként élhettek. Érintkezhetek a külvilággal, intézetben kívüli megbízásokat teljesítettek, nem viseltek rabruhát, őrzésük csupán felügyelet volt.

Hazánkban az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyvről az angol–ír fokozatos rendszer szabályait alkalmazta. Így a 44. §. szerint:

Azok, akik legalább három év fegyházra vagy börtönre ítéltetvén, büntetésük kétharmad részét kitöltötték és szorgalmuk, valamint jó viselkedésük által a javulásra alapos reményt nyújtottak büntetésük hátralevő részének kitöltése végett, közvetítő intézetbe szállíttatnak, ahol szintén munkával foglalkoztatnak, azonban enyhébb bánásmódban részesülnek.

48. §. A közvetítő intézetben tartóztatott egyéneket, ha jóviselkedésük és szorgalmuk által a javulás reményét megerősítették, saját kérelmükre a felügyelő bizottság ajánlatára az igazságügyminiszter feltételes szabadságra bocsáthatja, ha büntetésük háromnegyed részét, az életfogytiglani fegyházra ítélték, pedig legalább tizenöt évet kitöltöttek.

A törvény végrehajtására 1883-ban Kishartán, 1884-ben Vácott hoztak létre közvetítő intézeteket, ezek azonban 1905-re – az ide beutalható létszámléhiánya miatt – megszűntek az eredeti funkciót betölteni.

A felszabadulást követően sem az 1950. II. tv. (Btá.), sem az 1961. évi V. tv. (Btk.) nem tartalmazott rendelkezést a közvetítő intézetekről.

Érvényes jogszabályunk az 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelete 29. §-a rendelkezik az átmeneti csoportról.

Az elítéltet, aki büntetését fegyház vagy börtön fokozatban tölti és a szabadságvesztésből legalább öt évet kitöltött, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében, a várható szabadulás előtt

a) legfeljebb két évvel átmeneti csoportba lehet helyezni,

b) hat hónappal átmeneti csoportba kell helyezni.

* * *

Közismert, hogy a szabad élet, illetve a büntetésvégrehajtási intézet mesterséges környezete között – számos lényeges különbséget megelőzve – az ellenőrzés és az irányítottság a legfontosabb eltérés.

A hagyományos büntetésvégrehajtási intézet úgynevezett „totális” intézmény.

Ezen totalitásnak fontos jellemzői:

- a hivatalos személyek által kívülről és fentről történő irányítása,
- teljességre törekszik, kapcsolataiban az embert teljes egészében igénybe veszi,

- a szervezetet fizikailag is körülhatárolják, megakadályozzák, illetve lehetetlenné teszik a tagok érintkezését más szervezetek tagjaival,

- belső élete a szervezetnek mind a norma rendszerében, mind az emberi magatartások rendszerében szigorúan meghatározott, körülhatárolt és kikényszerített,

- az egyén élete valamennyi vonatkozásaiban alárendelt, függő viszonyban van,

- azonos helyre összpontosul valamennyi élettevékenység, gyakran egyetlen vezető személy „uralmának” a jegyében,

- valamennyi tevékenység több társ jelenlétében zajlik, mindenkitől ugyanazt a magatartást követelik meg,

- mindent órarend szerint szabályoznak, az egyik tevékenység átfolyik a másikba,

- a kialakított szerepek nem cserélhetők, elképzelhetetlenek, a börtönben csak horizontális mozgás fordulhat elő.

Ebben a rendszerben elvész az elítélt megszokott, önmagáról és a másokról alkotott képe, uniformizálódik, kiszolgáltatottá, vezetést igénylő, függő helyzetben levő egyeddé válik. A védekezés tendenciája válik meghatározóvá, amelynek legkézenfekvőbb lehetősége az „elvtelen” alkalmazkodás a külső szabályokhoz: konformizmus a viselkedés szintjén, éles szembeszállás ugyanakkor az érzelmi-tudati szférákban.

A szilárd intézeti struktúrának persze nemcsak hátrányai vannak. Maga a totális intézményi program, amelynek részét alkotják az intézet szabályai, házi- és napirendje, a jutalmak és kedvezmények elérhető köre, stabilitásérzést biztosít az elítéltek számára, és ugyanakkor magában hordozza a komplex nevelés lehetőségét. Az elítéltek nevelésének hatása éppen a komplexitásban és az ezzel együttjáró differenciáltságban van. A rendkívül heterogén összetételű (ezen belül különböző előtörténetű, személyiségállapotú, valamint eltérő jövőjű elítéltek csoportokat csak alapos osztályozás, csoportképzés, majd intenzív – egyénekre szabott – megismerés és nevelési terv alapján lehet csak eséllyel nevelni.

A nevelési programnak biztosítania kell, hogy a rendelkezésre álló szabadságvesztés során a személyiségben ne romlás, hanem javulás álljon be. A hosszú (öt év feletti) időtartam letöltése során így mindig változó – a személyiség változását maga után vonó – követelményeket, nevelési terveket kell kidolgozni, illetve alkalmazni.

Az átmeneti időszak tehát részben a hosszú szabadságvesztés személyiségkárosító hatása kivédéseként részben pedig a büntetésvégrehajtási intézetekben érvényesülő egyoldalú és totális irányítottság miatt kialakuló dependencia

(önállótlan, alávettség) feloldásaként rendkívül fontos és nélkülözhetetlen. Minden elítéltnak, aki legalább öt évet zárt jellegű büntetés-végrehajtási intézetben töltött, szüksége van erre az adaptációs időszakra. Az, hogy ennek időtartama a fél év és a kettő év között pontosan mennyi legyen, abba belejátszik az illető elítélt személyiségállapota, neveltségi szintje és nevelődési dinamikája, hasonlóképpen a viselkedése is. Az eddigieket összegezve: a hosszú szabadságvesztés személyiségkárosító hatásainak kivédésére megfelelő nevelési programra és az esetlegesen bekövetkezett káros változás feloldására új nevelési szakaszt kell beiktatni. Erre szolgál a Bv. tv. 29. §-a alapján létrehozott átmeneti csoport, mint jogintézmény.

Az átmeneti csoportba helyezés általános feltétele, hogy az elítélt büntetését fegyház vagy börtön fokozatban töltse és büntetési idejéből legalább öt évet már kitöltjön.

A jogalkotó a fogház fokozatot nem vette figyelembe, mivel annak végrehajtási rendje olyan, hogy abban hosszú tartamú szabadságvesztés esetén sem érvényesülnek káros hatások, mert az elítélt nincs a külvilágtól szigorúan elkülönítve és az életrendje sem olyan mértékben meghatározott, hogy ez az önálló életvitelre készséget jelentősen csökkentené.

Az ötéves legrövidebb időtartam azért indokolt, mert a tapasztalat szerint is általában ezután jelentkezik a szabadságvesztés káros hatása. Az előbbi feltételek megléte esetén a jogszabály úgy differenciál, hogy az elítéltet a várható szabadulás előtt legfeljebb két évvel átmeneti csoportba lehet helyezni, míg a várható szabadulás előtt hat hónappal az átmeneti csoportba helyezés kötelező. A várható szabadulás időpontjának meghatározásához a feltételes szabadságra bocsátás esedékes időpontját is figyelembe lehet venni.

Az átmeneti csoportba helyezés gyakorlati végrehajtása

1. Az átmeneti csoportba helyezés lehetőségét: a) mind a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, b) mind a szabadságvesztés kitöltése előtt két évvel meg kell vizsgálni.

Mindazoknál az elítélteknél tehát, akik fegyház vagy börtön fokozatúak és a büntetési idejük legalább öt év hat hónap, vizsgálni kell a behelyezés lehetőségét (ezen esetben a kötelező hathónapos vonatkozásban) azzal, hogy minimális feltétel a legalább öt év szabadságvesztés folyamatos töltése. Így például nem lehet figyelembe venni azt az esetet, amikor a feltételes szabadság megszüntetése miatt, illetve ezen idő alatt elkövetett újabb cselekmény miatti ítélet következtében kerül a büntetési idő öt év fölé, és a hátralévő idő nem haladja meg az öt évet.

Célszerű nevelői gyakorlatnak tartom ehhez az igazgatási szolgálatnál rendszeresített „határidőnapló”-nak megfelelő előjegyzési könyv alkalmazását, ahová a nevelő feljegyzi az érintetteknél a szabadulást megelőző két év határnapját, mivel a behelyezés ezen időpontban történő vizsgálatának elmaradása lényeges törvényességi konzekvenciákat vonna maga után.

Példán keresztül vizsgálva: ha egy elítéltet fegyház fokozatban végrehajtandó 10 év szabadságvesztésre ítél a bíróság, amelyből kitöltve szabadul 1987. március 15-én. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből nem zárták ki. Ennek megfelelően: szabadságvesztésének utolsó napja: 1987. március 15-e, feltételes szabadságra bocsátás esedékessége 1985. március 15-e, tehát átmeneti csoportba helyezhető: 1983. március 15-én.

2. A nevelő az átmeneti csoportba helyezést olyan elítéltnél kezdeményezze, – akinek önállóságát elhatározókéességét és a – mindennapi élet viszonyaira vonatkozó tájékozottságát a hosszú szabadságvesztés károsan befolyásolja. Vegye figyelembe az elítélt – személyiségének fejlődését – magatartását és azt, hogy – az esedékesség időpontjában javasolná-e a feltételes szabadságra bocsátását.

Ehhez értékelje, hogy az elítélt megtartotta-e az intézet rendjét, teljesítette-e kötelességeit, képességeinek, egészségügyi állapotának megfelelően dolgozott-e, magatartásában és erkölcsi szemléletében a korábbi életviteléhez képest következett-e be kedvező változás, illetve mutat-e készséget arra, hogy a jövőben tartózkodik bűncselekmény elkövetésétől.

3. Mindezeket az összefoglaló véleményben kell feltüntetni.

4. Ha a fentieknek megfelel az elítélt, tegyen előterjesztést a nevelő az átmeneti csoportba helyezésre, feltüntetve, hogy a külső munkáltatásba beosztást javasolja-e. Ezt a véleményt az Intézeti Tanács elé kell terjeszteni.

5. Az Intézeti Tanács véleményének meghallgatása után a parancsnok dönt az átmeneti csoportba helyezésről és külső munkában részvétel engedélyezéséről.

6. Az átmeneti csoportba helyezés előtt, ha az elítélt feltételes szabadságra bocsátható, a nevelő elkészíti véleményét a feltételes szabadságra bocsátásra. Állást foglal, hogy

- indokolja-e a feltételes szabadságra bocsátást,
- javasolja-e az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezését és külön magatartási szabály előírását,
- rögzíti, hogy a szabadulás előkészítésére milyen intézkedés történt.

7. Az átmeneti csoport nevelője a feltételes szabadságra bocsátáshoz készült véleményt kiegészíti az elítéltnak az átmeneti csoportban tanúsított magatartására vonatkozó adatokkal.

8. Az intézetparancsnok az így készített véleményt terjeszti a feltételes szabadságra bocsátáshoz a bv. bíró elé.

9. Abban az esetben, ha a nevelő az elítélt korábbi magatartása miatt a feltételes szabadságra bocsátást annak időpontjában nem javasolná, az átmeneti csoportba helyezést – a jelenlegi elhelyezési lehetőségek miatt – csak különösen indokolt esetben lehet megtenni, lehetőség szerint mellőzni kell.

10. Olyan esetben, amikor az elítélt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt, a 2–5. pontokban felsoroltak szerint vizsgálandó az átmeneti csoportba helyezés lehetősége a szabadságvesztés kitöltése előtt két évvel.

11. Rendkívül lényeges a jó előkészítés, felmérés, mivel „ha a bíróság a feltételes szabadságra bocsátást mellőzi, az átmeneti csoportban tartást meg kell szüntetni.”

Ugyancsak figyelembe veendő az a jogszabályi rendelkezés is, mely szerint:

Ha az elítélt feltételes szabadságra bocsátható, de a parancsnok nem tenne javaslatot engedélyezésére a b) pont alapján akkor is behelyezhető, mivel „ha nincs átmeneti csoportban és a bíró a feltételes szabadságra bocsátást engedélyezte, az átmeneti csoportba helyezésre azonnal intézkedni kell.

12. Szabadulás előtt hat hónappal azt az elítéltet, aki büntetését fegyház vagy börtön fokozatban tölti és a szabadságvesztésből legalább öt évet kitöltött, átmeneti csoportba kell helyezni.

Átmeneti csoportba helyezés megszüntetése

Ha az elítélt a büntetésvégrehajtás rendjét súlyosan megsérti, így különösen, ha bűncselekményt követ el, ismételten olyan súlyos fegyelemsértést követ el, amely miatt magánelzárást kell kiszabni vagy fegyelmező részlegbe kell utalni az átmeneti csoportba helyezését meg kell szüntetni. Kisebb súlyú fegyelemsértés miatt külső munkáltatás szüneteltethető, korlátozható az intézetben belüli mozgása.

Akit a kötelező hat hónap időtartamra helyeztek az átmeneti csoportba, annak fegyelemsértés miatt a behelyezése nem szüntethető meg, azonban megtiltatható a külső munkán foglalkoztatása, illetve korlátozható az intézetben belüli mozgása.

Az átmeneti csoportba kötelező jelleggel behelyezést, illetve az átmeneti csoportba helyezés megszüntetését az intézetparancsnok írásbeli határozatban rendeli el. Az átmeneti csoporttal kapcsolatos valamennyi rendelkezést az elítélt személyi lapjára fel kell vezetni.

Átmeneti csoport szabályai

Az átmeneti csoportban az elítélt

- az intézet területén szabadon járhat,
- szabad idejét belátása szerint használhatja fel,
- havonta fogadhat látogatót,
- személyes szükségletére fordítható pénzt vagy annak egy részét készpénzben is megkaphatja,
- szabadulását megelőző négy hónap alatt rövid tartamú eltávozást különösen abból a célból kaphat, hogy a szabadulásával kapcsolatos ügyeit intézze, pártfogóval rendszeresen érintkezhet,
- az elítéltek öntevékeny szervezetének munkájában fokozottan részt vehet.

Az átmeneti csoport működése, tapasztalatok

Az 1979. évi 11. sz. tvr. hatályba lépése után megkezdődött az átmeneti csoportok létrehozása, illetve mindazon körülmények megteremtése, amelyek a jogszabályi rendelkezés végrehajtásához szükségesek. A 106/1979. IM sz. utasí-

tás szerint nők részére a Kalocsai Fegyház és Börtönben, férfiak részére Budapesti Fegyház és Börtönben (ez később megszűnt) és a Szegedi Fegyház és Börtönben kellett létrehozni csoportokat. Figyelemmel arra az elvre, hogy az átmeneti időszakban a büntetésvégrehajtási tevékenységet célszerű a hagyományos intézettől térbelileg is elkülönítetten, erre a célra rendelt intézetben működtetni, elrendelték, hogy a férfiak részére Szegeden „átmeneti intézetet” kell felépíteni, annál is inkább, mivel a hosszú szabadságvesztésre ítélték nagy hányada a Szegedi Fegyház és Börtönben tölti szabadságvesztését.

Az „átmeneti intézet” az Alföldi Bútorgyár Dorozsmai úti 23–29. szám alatti ingatlanán kerül felépítésre, mint új létesítmény, nem termelő beruházásként.

Az épület négyszintes, 4044 négyzetméter alapterületen 250 személy részére bentlakásos munkásszálló jellegű és a speciális büntetésvégrehajtási funkciók ellátására alkalmas; átadására várhatóan 1984-ben kerül sor.

Az átmeneti intézet felépítéséhez a DEFAG és az IKARUS szegedi gyáregysége saját fejlesztési alapjából hozzájárult, ennek fejében a büntetésvégrehajtás vállalta, hogy részükre elítélt munkaerőt biztosít.

Ezekre a külső vállalati munkahelyekre kerülnek beosztásra azok az átmeneti csoportba sorolt elítéltek, akik korábbi magatartásuk alapján kiérdemelték, hogy a várható szabadulásuk előtt két évvel átmeneti csoportba kerülhessenek, és külső munkában részt vehessenek.

Lényeges nevelési feladatot is megoldunk ezzel a lehetőséggel. Kriminológiai kutatások ugyanis kimutatták, hogy a visszaeső elítéltek – és Szeged fokozata zömmel ezekből kerül ki – nagy többségének iskolai végzettségi, szakképzettségi szintje az átlag alatt van, így a szabadulásuk után munkahely-elfoglalásuknál eleve hátránnyal indulnak.

- szükségletkielégítési módjuk rendezetlen, kiegyensúlyozatlan,
- pozitív emberi kapcsolatrendszerük hiányzik, a társadalom és a közösségek perifériáin élnek, baráti körük is innen kerül ki.

Annak érdekében, hogy ebből a körből kikerülhessenek a büntetésvégrehajtás alatt

- át kell rendezni indítékrendszerüket,
- az intézeti életrendszerhez való kényszeralkalmazkodástól a társadalom követelményrendszerének elfogadásáig kell eljutniuk.

Ehhez szervesen kapcsolódik az általános iskolai oktatás, a betanított munkás-, illetve szakmunkásképzés, a munkára nevelés, a munkáélelmódhoz szoktatás, valamint a munkán keresztül a pozitív emberi, munkatársi kapcsolatok kialakulásának lehetősége. Az elítélt a polgári üzemben történő munkáltatással közelebb kerül a szabad élet modelljéhez, megismerkedhet a szabad élet munkavégzési követelményeivel csökken a felügyeleti és a mozgáskorlátozása, önálló döntésekre kényszerül. Össze tudja vetni a munkatársi kapcsolatokon keresztül tapasztalatait a kinti élet problémáival, megismeri a szabadulás utáni környezet feltételeit.

A nevelés ezáltal olyan lehetőséghez jutott, hogy a sokéves tevékenysége „záróakkordjaként” a külső munkavégzés során tanúsított magatartással mérheti az elítéltek fejlődését, a másik oldalon viszont jelentkezik a polgári üzemek dolgozó kollektíváinak elvárása a büntetésvégrehajtással a náluk dolgozó fogva

tartottakkal szemben. Mindezekre tekintettel rendkívül fontos, hogy csak azokat sorolják az intézetparancsnokok kedvezményezett jelleggel átmeneti csoportba, akik erre valóban érdemesek, nem pedig azokat, akikről „szabadulni” szeretnének.

Megjegyezni kívánom, hogy olyan esetekben, amikor érzékelhetően az előbbiekhöz megfogalmazódott szándék látszik az átmeneti csoportba helyezést illetően, és nevezetesen véleményeltérem van a küldő intézet parancsnokának döntésével szemben, felterjesztésem alapján, az országos parancsnok személyesen dönt az átmeneti csoportba helyezés tényéről. Döntéséig az átmeneti csoportba helyezést nem kell végrehajtani. A büntetésvégrehajtás során fegyelmezetlen magatartást tanúsítók, akik a kötelező hat hónapra kerülnek átmeneti csoportba nem, vagy kis hányadban kerülhetnek külső munkára, őket az Alföldi Bútorgyárban foglalkoztatjuk. Valamennyi átmeneti csoportba helyezett részére külön körletrészt jelöltünk ki.

A külső vállalati munkáltatás 1980 utolsó negyedében kezdődött a jelzett szegedi iparvállalatokkal, megfelelő előkészítés után. Ennek során: – beszámoltam a város párt- és állami vezetőinek a jogszabályi rendelkezés céljáról, a munkáltatás beindításáról, annak előkészítésének helyzetéről

– együttműködő fegyveres erő- és testületek vezetőit tájékoztattam, egyidejűleg módosítottuk a rendkívüli események leküzdésére szóló okmányokat abban a vonatkozásban, ha ezekről a munkahelyekről történik szökés. A Bv. Országos Parancsnokság állásfoglalása szerint ilyen esetben razziát csak akkor rendelünk el, ha feltételezhető, hogy az elítélt a város területén tartózkodik, más esetben csak körözésére kerül sor. Az elítéltnél azonban a cselekmény a Btk. 245. §-a szerinti fogolyszökésnek minősül.

– munkásgyűléseken vettem részt, ahol az üzemek dolgozóinak ismerttettem az új jogintézmény célját, a munkáltatás során felmerülhető problémákat, egyidejűleg kérve segítségüket a feladat végrehajtásában.

– valamennyi kihelyezett elítéltről fényképes nyilvántartást fektettünk fel, egyidejűleg elkészítettük körözési lapjukat is, ezt a megoldást azóta is folyamatosan alkalmazzuk.

Őszintén meg kell mondani, hogy nem kis szorongással indultunk neki az új munkáltatási formának, félve a rendkívüli események sorozatának bekövetkezésétől. A kezdeti időszakban vállalatonként két testületi tag (fegyver nélkül) és egy nevelő őrizte, felügyelte az elítélteket. Aggályoskodásunk szerencsére, alaptalannak bizonyult, mivel a közel két év alatt fogolyszökés, vagy annak kísérlete nem fordult elő. Vállalatainknál, ahol több munkaterületen dolgoznak az elítéltek egy-egy polgári alkalmazott felügyeletével, a súlyosabb fegyelmesítés is ritka. Ugyanakkor a vállalatok vezetői rendkívüli módon elégedettek az elítéltek munkateljesítményével, jó brigádszellem alakult ki, nemcsak elítélt, hanem elítélt–polgári dolgozó kapcsolatában is, és jó a külső munkán foglalkoztatottak általános fegyelmi helyzete is.

Nagyobb problémát jelent az, hogy az ide beosztható elítéltek száma nem elegendő a szerződésben vállalt kötelezettség teljesítéséhez. (IKARUS 100, DEFAG 60 személy naponta.) Véleményem szerint ennek az is oka, hogy egyes intézetekben formálisan vizsgálják felül a kétéves lehetőséget az átmeneti csoportba helyezésre, vagy saját foglalkoztatási problémájukat helyezik előtérbe,

mert mi más oka lehet például annak, hogy egy elítélt 30 jutalommal a háta mögött csak a szabadulás előtt hat hónappal került átmeneti csoportba? Más esetben viszont 30 fegyelmivel, a büntetésvégrehajtás alatt újabb bűncselelményt elkövetőt kedvezményezett jelleggel – két évvel – küldenek átmeneti csoportba.

Meg kell azonban állapítani azt is, hogy az intézetek nagy többsége megértette és végrehajtotta a jogszabályi rendelkezést, ennek eredménye, hogy a hatályba lépés óta eltelt közel három év alatt 450 elítélt került az átmeneti csoportba, közülük 150-et szállítottak más intézetekből. Nyilvánvaló, hogy a behelyezett elítéltek nagy része Szegeden töltötte szabadságvesztését, ami indokolja egyúttal az átmeneti intézet Szegedre történő telepítését is.

A jelenlegi elhelyezési lehetőség viszonylag szűkös, de elegendő tesz a differenciált őrzés szabályainak is. Így el vannak különítve egymástól a külső, valamint a belső munkán foglalkoztatottak, egyrészt a szorosabb felügyelet, másrészt az illegális kapcsolat kizárása miatt.

A nevelési feltételek is megfelelőek, két nevelő vezeti a vállalatokéi munkáltatás alapján kialakított nevelési szektorokat.

Nehezítette a nevelő tevékenységét főleg a kezdeti időszakban az elítéltek közeli szabadulási időpontja miatti passzivitás. Újszerű jelenség volt az általunk tapasztalt, illetve megfogalmazott „szabadulási krízishelyzet” is. Ez jelentkezett a szabadulástól való „félelemben”, szorongásban, önállótlanágban, vagy a köznapi életben való gyakorlatlanságban (ami eltávozás során vált érzékelhetővé). Okaként valószínűsíthettük azt a tényt, hogy az elítélt a büntetésvégrehajtás alatt minden tekintetben alkalmazkodva az elvárásokhoz, olyan mértékben vesztette el önállóságát, hogy ezt csak segítséggel lehet feloldani. Megoldásként a pszichológusok egyéni terápiát alkalmaztak és jó nevelési eszköznek bizonyultak a jutalomként engedélyezett rövid tartamú eltávozások is.

Hatékony egyéni nevelés, és az eredményes személyiségformálás jól alkalmazható eszközeinek bizonyultak a csoportfoglalkozások, melyekre két kis csoportot alakítottunk ki. Egyikbe a rendezett kapcsolattal és egyéb körülményekkel rendelkezők, másikba a rendezetlen feltételekkel bírók kerültek. Az első csoportnál a kezdeti időszakban „valamiféle ellenállás” volt érzékelhető, ami passzivitásban, elutasításban jelentkezett, ami később feloldódott. A másik csoportban erőteljesebben a tematikus jelleget kellett érvényesíteni, mivel a fegyelmezetlen, megelőzőekben bűnöző életmódot folytatott elítéltek között a szabadulás előkészítésében a pártfogó felügyelet céljának, a segítő kapcsolat elfogadásának tudatosítása vált alapvető feladattá.

Jelentkeztek a munkáltatással kapcsolatos problémák is. Nevezetesen, hogy – az átmeneti csoportba átszállított elítéltek előző intézeti munkahelyükön magasabb bért kaptak, mint új munkahelyükön. Megoldásként bevezetésre került az egy hónapig érvényes átlagkeresettel történő munkadíjazás.

– Többen sérelmezték az elítélt szakmunkások közül, hogy segéd munkások munkakörben dolgoznak, holott szakmai képzettségüknek megfelelő munkakörben való foglalkoztatásuk közös és saját érdek alapján is hasznosabb volna. Megoldásként alkalmazzuk, hogy a vasipari szakképzettségűeket az IKARUS gyárban foglalkoztatjuk, más lehetőség nem áll módunkban. Összegezve megállapítható, hogy a kezdeti nehézségek az alaptalan aggodalmaskodás, a gyakor-

latlanság miatt az elvártnál nehezebben indult az új jogintézmény – az átmeneti csoport – működtetése. Hisszük azt, hogy a jelenlegi helyzet jó modellként fog szolgálni arra az időszakra, amikor az átmeneti intézet felépültével a jogszabályi rendelkezés céljai teljes mértékben megvalósíthatók lesznek. Akkor célszerűnek látszana vizsgálni az átmeneti csoportból szabadultak visszaesési hányadát is, valamint azt, hogy e rendkívül nagy lehetőség megfelelő propagandát kap-e?

* * *

Munkámban felhasználtam a jogszabályi rendelkezésen kívül valamennyi e témában készült írásos és szóbeli anyagot, munkatársaim és a magam tapasztalatait, véleményét. Céлом az volt, hogy a büntetésvégrehajtás egész állománya megismerje ennek az új jogintézménynek kezdeti tapasztalatait és hasznos tanácsaival hozzájárulhasson annak teljes körű működtetéséhez.

dr. Ruzicska László

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Kardos Gyula bv. ezredest, a Fialakorúak Fogháza és Börtöne parancsnokát, több évtizedes kiemelkedő szakmai és társadalmi tevékenysége elismeréséül a Szocialista Magyarorszáért érdemrenddel tüntette ki.

A magas elismerést, dr. Markója Imre igazságügyminiszter Tökölön a személyi állomány előtt adta át.